

Bilim, Evrim ve Kur'an

Prof. Huseyin Atay

Peygamberlerin getirdiği dinler, peygamberlerin ölümlerinden sonra asıl mecrasından, amacından saptırıldılar ve din adamları kendi havalara göre dini öğretileri yorumladılar ve aslını görünmez hale getirdiler. Yorumcuların sözleri Tanrı sözü olarak kabul edilerek uygulandıkları için insanları yordular, bıktırdılar. Ve sonuç olarak aklını kullananlar da o uygulamaları din kabul etmediler ve dinlerini bıraktılar. Diyorum ki; aklını kullanan bu dinleri reddeder, ancak akıllı olan Tanrı'yı reddetmez. Tanrı ile bu dinleri birbirinden ayırmak gerekir.

Burada Alman profesörü Dr. Otfried Höffe'ye¹ çok teşekkür ediyorum. "İslam'ı Yeniden Anlama" kitabımdan dogmatik² olmadığını anlamış ve bunu yazısında ifade etmiştir. Dogma herhangi bir sözü araştırmadan tartışmadan benimsemek, doğruluğunu kabullenmektir. Doğrusu, ben dogmatik olmayışımı Kur'an'a borçluyum. Çünkü Kur'an, insanın düşünmesine, tartışmasına, akli kullanmasına çok önem veriyor.

İnsanın doğasında iki temel güdü veya eğilim insan yapısına egemen olarak bulunmaktadır. Birincisi varlıksal yapısını güven altına almak, kendini güvene alacak, kendine yardıma bulunacak birini bulma güdüsüdür. Bu onu Tanrı'yı bulmaya götürür. Aslında bu güdü bütün canlılarda vardır. Bitkilerin yaşamlarını sürdürmek için suya ve güneşe gereksinim duydukları gibi hayvanlar ve insanlar da kendilerini güvende tutacak sığınaklara eğilim gösterirler. Canlılar varlıklarının sürekliliğini sağlamak için öz varlıklarının ardından yerlerine geçecek soylar ortaya koyarlar. Bunun için bitkiler tohum yapar, hayvanlar doğum yapar. Hayvanlarda zaman bilinci olmadığından soylarıyla varlıklarının sürmesiyle yetinirler. İnsanlar ise soylarının devam etmesiyle yetinmezler, kuşkusuz kendi öz varlıklarının geleceğini de düşünürler. Bunu, yarınlarını düşünüp önlem almalarını onlara sağlayacak olan bir Tanrı'ya inanmakta bulurlar.

İnsanın ikinci temel güdüsü ve eğilimi öğrenme merakıdır. Bu bebekliğinde ortaya çıkar ve ölümüne kadar sürer. İnsanın hayvanlardan ayrılma özelliği ise akla, akıl gücüne sahip olmasıdır. Bu gücünü kullanarak insan hem cansız hem canlı varlıklara hem de kendi cinsi olan insanlara bile hakim olmaktadır.

Aristo bunu daha iyi anlatabilmek için, aklın insanın yapısının öğelerinden biri olduğunu söylemeyi insan tanımında belirtmiştir. İnsan: "Canlı akıllı varlıktır" demiştir.

İnsanın buna göre iki yapım ögesi vardır. Biri canlı olması, ikincisi de akıl sahibi olmasıdır. Kur'an aklını kullanmayan, akli olduğu halde onu çalıştırmayan canlıların en şerlisi saymıştır.³

Aristo'ya göre insanın iki hüküm verme gücü var. Biri akıl, diğeri arzu ve imge gücü. Aristo diyor ki: "Akıl her zaman doğrudur. Ancak, arzu ve hayal gücü (imgelem) bazen doğru olur, bazen yanlış olur."⁴ İnsanlar, insan zihninin her yaptığı şeyi, verdiği her hükmü aklın yaptığını ve verdiğini sanırlar. Oysa Aristo'nun da ifade ettiği gibi

¹ Liberale Demokratie, Kulturen und Religionen, 13- 14, Juni 2005/Berlin 10.

² Dogma: Herhangi birinin sözünü sınımadan doğru kabul etmeye felsefede sanı, dinde inanç denir. İkisi de denenmediği için bilim ifade etmezler.

³ Enfal; 8/22. Allah'a göre canlıların en kötüsü, aklını kullanmayan sağırlar, dilsizlerdir.

⁴ Aristo, On The Soul, 433-a-26-27, "Now mind is always right but appetite& imagination maybe either right or wrong."

insanın akıldan başka iş yapan, hüküm veren güçleri ve yetileri de bulunmaktadır. Aklın ne yaptığını çok basit bir örnekle anlatmak şöyle olur. Düşünelim, ağaç yıkılmış yolu kapamıştır. İnek geliyor bakıyor ki yol kesik, geçemeyeceğini anlıyor ve geri dönüyor. Bir insan da geliyor, yolun kesildiğini görüyor ve geri dönüyor. Buraya kadar aralarında fark yoktur. Ağacın yolu kestiği her ikisinin beyinde ayna gibi yansıyor ve her ikisi de resmi görüyor ve anlıyorlar. Her ikisi de durumu anlıyor ve geri dönüyor. Bundan sonra aralarında şu fark ortaya çıkıyor. İnek geri dönerken, ağaca doğru giden başka bir ineğe bir şey söyleyemiyor. Ancak insan geri dönerken karşıdan gelen bir insana yolun kesildiğini söyleyebiliyor. İnek ile insan arasındaki fark, ineğin yolu kesenin ağaç olduğunu bilmemesi insanın ise yolu kesene ağaç denildiğini bilmesidir.

İnsan dış dünyadan beyne gelen resimlerin, kokuların, ses titreşimlerinin izlenimlerini bey duyu organı ile duyular, algılar. Beynin tabula rasına yansıttıkları bu duyular ve duyulamalar bilim ve bilme değildir. Onlar algılar ve algılanmış nesnelere. Onlardan hayvanlar bir şey anladığı gibi insanlar da anlar ve anladıklarına göre de hareket edebilirler. Bunlar gene de bilgi değildir. Akıl o izlenimlere, algılara ad verdiği zaman onlar bilgi alanına alınmış olurlar ve bundan sonra bilme ve bilim yapma başlar. Bilginin aklın duyularına ad vererek başlatılması bilgiyi ve bilimi aklın yapması demektir. Daha önce akılda veya zihinde öncelikli (apriory) kalıplara dökülmüş bilgi bulunmaz. Çünkü akıl zihindeki duyulara ad verdiği andan itibaren, o duyular somut olmaktan çıkmış soyut alana geçmiştir. Bunun için bilimin kendisi metafiziktir. Metafizik soyutlamalar dünyası ve alanıdır. Diğer bir deyimle metafizik, fiziğin dışında olmayıp fizik ile beraber ve iç içedir. Bunu yapmakla akıl insanı hayvandan ayırır. Kuşkusuz soyut olanların yakın, uzak, alçak ve yüksek katmanları bulunur. Dilsiz bilim olmadığı gibi dili yapan da akıldır.

Kur'an'la ilgili incelememe iki temel ilkeyi ortaya koyup açıklamakla başlayacağım. Birincisi, Kur'an'a göre bilim nedir? Kur'an'a göre bilgi kuramı yapmak. İkincisi ise Kur'an'da bilimin inançtan önce gelmesi ve inancın temelini, dayanağını oluşturmasıdır.

Kur'an'ın bilgi kuramının iki kaynağı bulunmaktadır. Birincisi, insandaki beş duyu ve diğeri de bilimi yapan akıldır. Kur'an'da insanın bilgi birikimi sıfırdan başlatılır. İnsan doğduğunda hiçbir şey bilmezdi. Tanrı'nın ona işitme, görme ve düşünme niteliği verdiğini⁵ söylemekle insanın bilgisini işitme, görme ve düşünme ile kazanacağına vurgu yapıyor. İşitme, görme öncedir ve düşünme bu ikisi üzerinde olacaktır. Aşağıdaki ayet, insanın doğarken veya doğasında kendisinin hiçbir emeği ve katkısı olmadan zihninde kalıp halinde bir bilginin bulunduğu karşı çıkmış oluyor.

“Bilgin olmadığı şeyin ardına düşme; çünkü işitme, görme ve gönülden her biri bilmekten sorumludur.”⁶

Burada iki ilke ortaya konuyor. Biri, nesnel olarak hiçbir yana eğilim göstermeden gerçek bilimin yapılmasını vurgulamış olmasıdır. İkincisi ayetin sonunda böyle nesnel olarak varılan bilimin yansız ve tarafsız olarak uygulanmasını ifade eden sorumluluğun vurgulanmasıdır. Bunu şöyle anlatmak doğru olur. Bilimin ayrı, dinin de ayrı alanlar olup ancak ikisinin birbirine uyumlu olduklarını ve karşıt olmadıklarını söylemek Kur'an'a göre temelden yanlıştır. Çünkü bilimin kendisi dindir. Bilimin ulaştığı gerçek dinin de aradığı ve istediği gerçektir. Din, bilim ile ulaşılan gerçeği uygulamayı

⁵ Nahl; 16/98

⁶ İsra; 17/361 bu ayet 14 kere yineleniyor

erdemlik sayar. Bilimin değerinin yansız olarak insanlar arasında işleme konması dindir; dinin önerisi tam doğru ve dürüst olmaktır. Burada bireysel olarak insanın kendi öz çabasıyla elde ettiği ve ulaştığı gerçek ve deneyliliği söz konusudur.

Kur'an'ın başkasından elde edilen bilgiyi ölçme yöntemi herhangi bir sözü dikkatle, can kulağı ile dinlemektir. Burada, herhangi bir söz söyleyenin kendisi değil söylediği sözün ne olduğu önemlidir. Bu söz Tanrı'nın sözü, peygamberin sözü, bilim adamının sözü, filozofun sözü, herhangi bir adamın sözü olabilir. Bütün sözleri dinleyip onların içinden en iyisini, en güzelini, en yararlı olanı ve en doğru olanı seçmek için aralarında karşılaştırma yapmak suretiyle düşünerek karar verilmelidir. Burada dikkat edilmesi gereken yöntem ve işlem, insanın kendi aklı ile düşünerek bu seçimi yapmasıdır. Kur'an burada düşünmeyi, karar vermeyi insanın aklına bırakıyor ve sorumluluğu ona veriyor.

Kur'an'da Tanrı kendi varlığını bile sorgulamaya açmaktadır. "Tanrı'dan şüphe mi ediyorsunuz? Gökleri ve yeri yaratmıştır"⁷ ve cevabını da veriyor. Bu da bir sözdür, akıllı olanlara yine düşünme ve karar verme görevi düşüyor.

"Sözleri iyi dinleyip en güzeline uyanı müjdele! İşte onlar, Tanrı'nın gösterdiği yolda olanlar ve işte onlar öz akıllılardır."⁸

Tanrı'dan gelen sözlü bilgiye (vahiy) sahip olmayanlar içinde akıllarıyla doğruyu bulacakların var olduğunu Kur'an bildiriyor.⁹ Tarih boyunca ve günümüzde nice insanlar vardır ki doğrudan Tanrı'nın sözlü bilgisi kendilerine ulaşmadığı halde doğruları bulmuşlardır. Tanrı'ya göre aklıyla hareket edenler beğenilen ve iyi karşılanan insanlardır.

Kur'an imanı değil, ilmi (bilimi) güvenilir buluyor. Çünkü imanda yalan olur, bilimde yalan olmaz. İman ettiklerini söyleyenleri yalancı ilan etmiştir.¹⁰ Başka bir ayette inananların inancını "Eğer inanıyorsanız, inancınız size ne kötü şey buyuruyor"¹¹ diyerek yermiştir.

Kur'an inancı güvenilir kabul etmiyor. Çünkü inanç öznel'dir, onda yalan da olur, doğruluk da olur. Öyle ise inandığını söyleyeni sınamak gerekir. Bilgi ise neseldir, herkes onun doğruluğunu veya yanlışlığını anlar. Kur'an diyor ki:

"İnsanlar 'inandık' deyince, sınanmadan bırakılacaklarını mı sanıyorlar? Kuşkusuz, Tanrı doğru olanı ortaya koyacak ve elbette yalancıları da ortaya koyacaktır."¹²

İnandığını söyleyen zihninde olan inanç olayından haber veriyor. Bizim ilk anda ona karşı takınacağımız tavır susmaktır. Onun inanmadığını söyleme hakkımız olmadığı gibi, inandığını da kabul etme hakkımız yoktur. İnanmasını söylemesi bir haber olduğu için, herhangi bir haber gibi yalan veya doğru olabilir. Kur'an'ın insan konusundaki temel davası sağlam bilgi ve doğru davranmasıdır. Bunu şöyle deyimledim. Bilgide disiplin, düşüncede disiplin ve davranışta disiplin, Kur'an'ın insanda görmek istediği niteliklerdir.

⁷ İbrahim; 14/10

⁸ 39/18

⁹ Nisa; 4/83

¹⁰ Hucurat; 49/14; 2/8

¹¹ Bakara; 2/93

¹² Ankebut; 29/2- 3

İnsanı iki aşama veya iki türlü oluşum olarak ele almak Kur'an ayetlerine uygundur: İlk insan ve şimdiki insan

Kur'an ilk insanın oluşumuyla ilgili verdiği oldukça ayrıntılı bilgiyi diğer varlıkların ilk oluşumları konusunda vermiyor. Belki de insanın ilk oluşumuna benzetilerek anlaşılabilceğine bırakıyor.

“Andolsun insanı, balçığın özünden yarattık. Sonra onu oğulcuk olarak sağlam bir yere yerleştirdik. Sonra oğulcuğu yapışkan olarak yarattık ve yapışkanı bir çignemlik et olarak yarattık ve bir çignemlik eti kemikler olarak yarattık peşinden de kemiklere et giydirdik ve sonra ona bambaşka bir yaratık donanımı verdik. Yaratılanların en güzeli olan Tanrı ne yücedir.”¹³

Tanrı Kur'an'da insanı insanın kendisine anlatıyor, insan nedir, kimdir, ne yapabilir, ne yapmalıdır; dolayısıyla Tanrı kendini de insana anlatıyor. Kur'an'ın merkezinde insan vardır. Tanrı insana ruhun (spirit) dışında başka bir şey daha verdi. O nefistir.¹⁴

“7. Nefse ve onu düzenleyene andolsun.

8. Sonra nefse uçarılık yetisi ve saygınlık yetisi verene andolsun.

9. Nefsi arıtan kesin kurtulmuştur.

10. Nefsi ayartan kesin kaybetmiştir.”¹⁵

Kur'an herhangi bir bilim kitabı değildir. Tarihten bahseder tarih değildir, doğadan bahseder doğa bilimleri kitabı değildir, fizikten bahseder fizik kitabı değildir. Her konudan bahseder, insanın dikkatini o konulara çevirmeyi, onlar üzerinde düşünmeyi ve durmayı amaçlar.

Kur'an'da bir ayet diyor ki:

“Yaratılan bilmez mi? O, incelikleri bilir.”¹⁶

Yani bir işi yapan yaptığı işi bilmez mi? İnsanı yaratan Tanrı olduğuna göre insanı en iyi Tanrı bilir, onun için Kur'an, herhangi bir insanın hangi çevrede, hangi durumda, hangi şartlar altında ne yapacağını, nasıl yapacağını ve niçin yapması gerektiğini anlatmak için değişik yöntem, üslup ve anlatış biçimlerini kullanmaktadır. Kur'an çok küçük bir kitap olmasına karşın, insanın hayatı boyunca kendisine yön ve yol gösteren tümel ilkeler, kurallar ve hükümler içermektedir. Kur'an akla gitmeyi, düşünmeyi çok sıkça vurgulamaktadır. Bunun en kestirme deyimini Kur'an akla tabidir, akla ve ilme göre anlaşılacaktır, akıl Kur'an'a tabi değildir.

Dinin görevi bilginin nasıl kullanılabilceği konusunda değerlendirme yapmaktır. Bilimde ikilik yoktur. Bilimin hükmü ayrı, dinin hükmü ayrı olmaz. Bilim dindir. İnsan akılla bir bilgiye ulaşmışsa din onu kabul eder. Din bilgi üretmez, aklın ürettiği bilgiyi kullanır. Akıl doğruyu söyler, herhangi bir bilgi deneye, gözleme dayanmayan bir sanı ve bir tahmin olabilir. Onların yanlışını, doğrusunu ayırma görevi aklıdır.

Bilgi bilgi için yapılır. Bilgi herhangi bir kimsenin adına yapılırsa, ona göre yapılmış olacağı için, o görelî bilgi olur, salt bilgi olmaz. Eğer bilgi sırf bilgi yapmak için olursa o gerçek bilgi olur. Gerçek bilgi olunca, o zaman Tanrı için olur. Çünkü Tanrı gerçektir.

¹³ 23/12- 14

¹⁴ Kur'an'da ruh (İngilizce spirit), nefis (soul) anlamında kullanılmaktadır.

¹⁵ 91/ 7- 10

¹⁶ Mülk; 67/14.

Ben evrimciler ile yaratışçılar arasındaki çekişmenin üç noktadan çıktığını düşünüyorum:

1. Bilim kuramını iyi tespit etmek ve bilim neye denir veya denmez onu ortaya koymak.
2. Bilime karşı rivayetçi din adamlarının, rivayeti harfi harfine kutsal sayarak iki bin, üç bin veya bin yıl önceki deyimleri bütün insanlara karşı egemenlik yetkisi ve aracı olarak kullanmaları.
3. İnsanın kişiliğine ve özgür düşünmesine olan baskı ve kısıtlamalar.

Kur'an insanın balçıktan yaratıldığını anlatmakla diğer varlıkların ilk varoluş olaylarını öğrenme güdüsüne örnek vermek istemiştir. İslam'ın ilk çağlarındaki bilim adamları bu örneğe uyarak, varlıkların ilk varoluşlarını öğrenme merakını inanç bakımından da desteklemiş oldular. Ben burada, günümüzün evrim teorisinin temellerinin Müslümanlarca ortaya atıldığını söyleme amacında değilim. İslam'dan önce de filozoflar evrenin varlık kaynağını tespit etme konusunda çaba içindeydiler. Böyle bir düşüncenin oluşumunun üzerinde çalışmaya başlandığını hatırlatıyorum. Böyle bir düşüncenin dinde engellenmiş ve yasaklanmış olmadığını, insanın böyle ilmi bir çalışma yapmakla din açısından yasak bir işi yapmış olmakla suçlanamayacağını bilmesini istiyorum. Tam tersine böyle bir çalışma yapmaya Kur'an destek vermektedir.

Bilgiler ilerledikçe, geliştikçe ilk bilgiler eskiyor, yetersiz hale geliyor ve onları değiştirmek zorunluluğu doğruyor. Bu bilgilerde insanlar arasında çatışma meydana getiriyor. İnsanın akıl, zeka, hayal, arzu gibi güçleri değişik eğilimler ve anlayışlar ortaya çıkarıyor. Bu değişik eğilim ve anlayışlar arasında insanların kimi aklını daha az kullanıyor veya hiç kullanmıyor. Eski bilgileriyle Tanrı'yı bulanlar, o bilgileri yenileri ile değiştirecekleri zaman Tanrı'yı da bırakacaklarını ve böylece Tanrı güvencesinden yoksun kalacaklarını düşünerek yeni bilgilere karşı çıkıyorlar.

Dincilerle bilimciler arasındaki çatışmanın başlaması dincilerin kabahatidir. Çünkü ilk önce onlar hasımlığa başladılar, sonra bilimciler de buna karşı yaptıkları bilimlerini Tanrısızlık olarak ortaya koymaya başladılar.

İşte tam burada Howard Selsam'ın şu sözü sorunu kökünden çözeceğe benziyor. "Birçok felsefe, bilim ile dini uzlaştırmanın bir aracı olmuştur."¹⁷ Bundan anlaşılıyor ki dinci ve bilimciler yani din yobazları ve bilim yobazları kendi yandaşlarının etkisinde maddi veya manevi çıkarlarını korumak için çatışmayı kullanıyorlar. Bilim statiktir, bilim bir olayın veya bir nesnenin var olduğunun tespitidir. Bilim bilineni gözler; bilim bilgi yapma işlemidir; zihnin gözlemleyip tescil ettiği olgunun sözle, deyimidir. İnanç ise bilim işleminin sonuçlandığı olguyu yani bu bilgiyi onaylaması ve tasdik etmesidir. İnanç bilgi üretmez, üretilen bilgiyi kabul eder, onu benimser veya benimsemez. Bir nesneyi kabul etmeye veya etmemeye karar veren irade yani istençtir. İşte felsefe statik olan bu bilgiyi alır, evirir, çevirir ondan başka bilgiler üretir. Bunu felsefe yapar. Bunun için felsefe bilimlerin anasıdır. Felsefe düşün ve seçenekler üretir, onların yanlış ve doğrusunu kelam (teoloji) tartışır ve mantık bilgiler ve eylemler arasındaki bağlantıyı kurar. Bunu şöyle biçimlendirdim: F.K.M.: Felsefe-Kelam-Mantık. Felsefe bilinmeyi bilme ve görünmeyi görme bilimi ve sanattır. Bunu ancak akıl yapar. Akıl bilineni bilir, bilinenden bilinmeyi de çıkarımlar yaparak bilir. Bilime bilgi diyen akıldır, gözün gördüğü bir nesnenin resmini bilgiye çeviren akıldır.

¹⁷ Howard Selsam, Prof. Dr., Din, Bilim ve Felsefe, 23, Mehmet Türdeş çevirisi, 2003, İstanbul.

Evrimciler kendilerini çok mu kısıtladılar ve dar maddenin duvarlarıyla çevrelediler?

Maddeci bu dünyanın olaylarını yöneten bir tanrının bulunmadığını kanıtlaması gerekmediğini ve bilimsel açıdan olan bir şeyi doğa üstü bir güçle açıklamaya hakkı olmadığını belirtmektedir. Güneş sisteminin teorisini sistematik bir biçimde geliştiren Fransız matematikçi ve uzay bilimci Laplace bu durumun klasik bir örneğini vermişti. Çalışmasında Tanrı'dan söz etmemiş olduğu kendisine bildirilince "Böyle bir varsayıma gerek duymadım" demiştir.¹⁸ Çünkü felsefe yapmamış sadece gördüğünü tespit etmiştir. Bilim çıkarım yapmaz, görmeyi yapar ve gördüğünü rapor eder. Çıkarsama ise aklın işidir.

Maddecinin bilim tanımı ile Laplace'in deyimi arasında bir terslik yok, bir uyumluluk vardır. Ben bilimi bu biçimde tanımlayan ve uygulayanları kendi bilim çalışmalarında objektif görüyorum. Benim şu görüşüme uygun düşüyorlar. Bunlar kendilerine verilmiş bir düzen içinde çalışıyorlar. Onlar için düzen kurulmuştur. Bir fabrikada çalışan işçiler gibidirler. O fabrikayı kimin kurduğunu aramak soruşturmak zorunda değillerdir. Onun için Tanrı'ya muhtaç olmazlar. Çünkü Tanrı düzen kurucudur. Düzen kurmak isteyen düzenin dışına çıkar ve düzen kurmaya çalışır. Şimdi ben diyorum ki; bir düzen kurmak isteyen Tanrı'ya muhtaçtır, ancak kurulu bir düzen içinde yaşamak isteyen Tanrı'ya muhtaç değildir.

Yobaz ve militan dincilerin bunları Tanrısız sayıp saldırmaya ve kötülemeğe Kur'an'a göre hakları yoktur.

Charles Darwin'in "Türlerin Kökeni" adlı kitabını altmış sene önce Arapçasından okudum. Okudukça hoşuma gidiyor ve yaratıkların kökenini, nasıl var olmaya başladıklarını öğrenmeye doğru yol alıyordum. Kitabı bitirdiğimde umduğumu bulamamıştım. Varlıkların başlangıcı değil var olanlar anlatılıyordu. Bu makaleyi yazarken Türkçesini İngilizcesiyle karşılaştırarak tekrar okudum. Eskiden bulamadığımı yine bulamadım, ancak çok şey öğrendim.

İnsan düşüncesine egemen iki düşünce bulunur. Hangi olay olursa olsun, onun bir nedeni, bir de amacı vardır. Hiçbir kimse bu iki ilkedен yalınlanmış olmaz, çünkü neden ile amaç birbirinin çağrışımıdır. Dünyanın bütün kanunları bunların üzerine kurulmuştur ve bunlarsız yaşam da yürümez. Aslında amaç olmazsa neden de olmaz, çünkü nedeni harekete geçiren amaçtır. Her insan bunlara göre hareket eder ve başkasını gözetler. Yaratılışçıların bir amacı olduğu gibi karşıtları bilimcilerin de bir amacı vardır. O amaçlara göre hareket eder ve çalışırlar.

Bu böyle iken Darwin Kuramının amaçları arasında canlılar dünyasında amaç ya da ereğe ilişkin hiçbir kanıt olmadığı söylenebilir.¹⁹ Çağrıştırılabilecek hiçbir tasarım amaç ya da hedefi bu doğal dünyanın hiçbir yerinde bulamayız, ne de bunlar için bir kanıt arayabiliriz.²⁰ Oysa Darwin'in "Türlerin Kökeni" amaç ve nedenle doludur.

Darwin'in bilim ahlakı bakımından iki açık özelliği var. Biri, bildiğini çekinmeden söylemesi, diğeri de bilim alçakgönüllülüğü ki, bilmediğini açıkça söylemesidir. Türlerin Kökeni kitabında birçok bilgiden yararlanmıştı. Bitkilerin ve özellikle daha üst düzeyde hayvanların içgüdüleri ve nedenlere göre davranmaları ve amaçları, hayvanlar arasındaki savaşlar, rekabetler, bitkilerde ve hayvanlardaki eşeyssel

¹⁸ Age, 56.

¹⁹ Futuyama, Evrim, 14.

²⁰ Age., 12.

ilişkilerdeki amaçlarına bağlı kurallar, insanlarda bile olmayan titizlik ve amaçlar bence apaçık görülmektedir.

Evrimciler bütün canlı varlıkları tek bir ata hücreden başlatma üzerinde söz birliği etmiş gibi kararlı olmalarının yanında tutunmayan her türün başlangıç hücresinin ayrı olduğunu söyleyenler de bulunuyor. Ancak, tek ata hücreden canlıların geldiğini kabul edenlerin, varlıkların tek hücreden yayılışlarını gösteren şekiller açık bir düzen içinde görülüyor. Ağaç çizimi de bir şey ifade etmiyor. Daha mantıklı, tutarlı ve birbirine uyumlu olarak ben bir daire düşünüyorum. Dairenin merkezinde ata hücre veya ana hücre bulunur ve merkezden her yana varlık türleri dağılır. Bunların kaçınıcı basamağında veya halkasında değişim ve evrim oluyor onlar da gösterilir.

Ayrıca doğada sıçrama da olmaz, bu kuralın açıklanması gereği var. Mekanik bir oluşum mu olacak, arada hiçbir engel ve tümsek olmayacak demek mi? Yoksa bununla yaratmaya karşı mı çıkılıyor, çünkü yaratma sıçrama ve atlama veya patlama gibi yalın bir olaydır. Ancak bir alt tabakadan bir üst tabakaya geçen bir temel kategori, iki tabaka arasında bir kesintiye uğradığı için tabakalar boyu süren bir evrim çizgisinden söz edilemez.²¹ Sonra doğal seçim, doğal değişim veya doğal evrim derken doğanın ne olduğunu bilmek gerekir. Doğa nedir? Onu çözümlenmeden, bilmeden herhangi bilinmeyen bir şeye doğa demek ve ona bir takım görevler yüklemek, bir dogma olmaz mı? Sorgusuz sualsiz bir şey dayatılıyor anlamını vermiyor mu? Bu doğa sözcüğü bazı filozofların ortaya attıkları “apriory” bilgi gibi bilinmez bir şeye benziyor.

Benim burada üzerinde durabildiğim sözcükler, sözler ve kavramlar arasındaki karışıklıklar, dogmatik deyimler ve çelişkilerdir. Bilimciler evrim olayının tanımını, bilim olup olmadığını ve teori mi, hipotez mi olduğunu söyleme hakkına sahiptirler. Ben böyle bir çalışmanın Kur’an’a uygunluğundan çok bir tavsiyesi olduğunu söyleyebilirim. Alıntıladığım sözlerde evrimde hedef ve amaç olmadığı açıkça ortaya konduğu gibi evrimsel olaylarda hedefin ve amacın açıkça ifade edildiğinin görülmesi bir karşıtlık, bir çelişki ve karışıklık olmaz mı? Hayvanlar arasındaki savaşı kazanmak bir şey ifade etmiyorsa evrimcilerin de bunca çalışmalarında ve karşıtlarına üstün gelmekte çatışmalarında da amaçları yoksa bunca sıkıntının yararı nedir?

Sonra canlıların ilk hücreden nasıl erkeklik ve dişilik olarak ayrıldığı düşünülmeli, hücreler kendi kendilerine mi vazife çıkardılar? Evrim bir olay mıdır yoksa bir özdek veya töz (substance) müdür? Bence bunun da tartışılması gerekir.

Richard Dawkins yazdığı “The God Delusion”²² adlı kitabının birinci bölümüne Albert Einstein’ın bir sözü olan “içten inanan bir inançsız” başlığıyla başlıyor. Yaratışçılar ile evrimcilerin karşı karşıya gelmelerinin sebebini her iki tarafın Tanrı’yı yanlış anlamalarında görüyorum. Ancak her iki tarafın da Tanrı anlayışları aynıdır. Yaratışçılar nasıl Tanrı’yı anlatıyorsa evrimciler de Tanrı’yı öyle anlıyor ve öyle biliyor. Yaratışçılar Tanrı’yı anladıkları gibi bir baskı aracı olarak kullanıyor: Evrimcilerinde böyle baskı aracı olarak kullanılan bir Tanrı’yı gerçek anlamıyla nasıl anlamak gerektiğini ortaya koyup karşı çıkma imkanlarının olmaması veya böyle bir imkan kullanmak istememeleri tartışmanın kaynağı oluyor.

²¹ Ö. Naci Soykan, Türkiyeden Felsefe Manzaraları, s.50, 1993, Bostancı, N. Hartmann, Almanya’da yeni ontoloji cereyanı, çev. Takıyuddin Menguşoğlu, Felsefe Sözlüğü, c:1, s.2-3, İstanbul, 1966.

²² The God Delusion Türkçeye “Tanrı Yanılgısı” olarak çevrildi. Oysa ben onu “Tanrı Yanılsaması” olarak çevirdim, yani “Tanrıyı Yanlış Anlama”.

Evrimcilerin küçük veya büyük kaçamakları olduğunu gördüğüm ilk ana veya ata hücrenin nedeni ve amacı olmadığını söylemeleri ile Tanrı'nın da nedeni ve amacı olmadığına benzetmek var diye düşünüyorum. Buna doğa diyorlar. İşte bu doğa Tanrı oluyor. Sonra bu doğa canlılarda, bitki, hayvan ve insan, oluşmalarını gerçekleştiriyor. Bunlarda hem nedenler hem amaçlar hem de tasarımlar ortaya çıkıyor ve çalışıyor, çarpışıyorlar. Doğanın kendisinde olmayan bu nitelikler nasıl oluşuyor. Bu doğanın yaptığı tam da Tanrı'nın yaptığı işler. Doğa kendi isteği ve seçeneğiyle bunları yaptığına göre doğa Tanrı olmuş oluyor.²³ Bu sanki panteistlerin tanrısı gibi bütün olayların içinde yer alıyor. Evrimciler doğaya açıkça tanrı demekten kaçınmaları ile dincilerin Tanrı anlayışıyla örtüşmesini istemiyorlar.

Dincilerin akılcı teologları bu durumu iyi tespit ederek, evrimcilere şöyle diyebilirler. Sizin doğa dediğiniz bizim tanrının sözü (logosu) dür. Tanrı'nın yaratma işlemidir diyerek evrimcileri kendi evrensel Tanrı anlayışına alıp onları da kendilerinden saymaları ile çözmüş olurlar. Evrimciler sadece canlı varlıklardaki olayları doğaya yaptırıyorlar. Oysa evren yalnız canlılardan oluşmuyor. Aslında evrimciler Tanrı sözcüğünü kullanmayı aynı işleri yapan doğa sözcüğünü kullanmakla tarihi bir düşünceyi de gündemleştiriyor ve kendilerine bir ayrıcalık veriyorlar. İnsanın bir ayrıcalık sahibi olması onun yaratılış felsefesinde ve özünde bulunmaktadır.

Biz, burada din ve bilim arasındaki sorunu çözmeye çalışıyoruz. Aslında insandaki bu bilinci nasıl ussallaştırıp medenileştireceğimizi de biz bilmek zorundayız. Yoksa dini sorunları Xenophanes'in anlattığı at zihniyetinde olan dindarların elinde bırakırız ki, bu da bugüne kadar varolan çatışmaların devam etmesine sebep olur.

Bağdat İlahiyat Fakültesinde (1951) tefsir hocamıza Kur'an'dan atalar dinini şiddetle reddeden bir ayeti okudum ve dedim ki, bu ayet ve benzerleri atalara uymayı lanetlediği halde²⁴ bizim atalara uymamız çelişik değil mi? Kur'an'a ters değil mi? Bu ayetleri biliyoruz ama anlamıyoruz. Kur'an'da Yahudi hahamları ve Hıristiyan papazlarını da kınayan şu ayeti okudum:

“Yahudiler ve Hıristiyanlar Tanrı'yı bırakıp hahamlarını, papazlarını ve Meryemoğlu Mesihî Rabler olarak (Tanrılar) olarak edindiler; oysa tek Tanrıdan başkasına tapmamakla emrolunmuşlardı.”²⁵ Hahamlar ve papazlar Hz. Muhammed'e itiraz ederek biz onları rab (Tanrı) edinmiyoruz, dediklerinde, Hz. Muhammed onlara, “onların haram dediğine siz de haram ve helal dediğine siz de helal demiyor musunuz?” Onlar “Evet”, deyince, “işte bu onları tanrı edinmektir” dedi.

Bunları biliyoruz, ama anlamıyoruz. Anlamadığımız nedir? Bizim de onlar gibi yapmış olduğumuzu yani biz de din adamlarımızı tanrı kabul ettiğimizi anlamıyoruz.

Dincilerin, ne bilgilerinin ne de dinlerinin gereği olarak insanın maymuna veya maymunun insana benzemesine karşı çıkmamaları gerekirdi. Karşı çıkmalarında gelenekten gelen bir peşin düşünün ve inancın etkisi olmalıdır.

Üzerinde durmak istediğim konu Kur'an'ın dünya bilimine ve bilim adamlarına ne gibi katkıda bulunabileceğini özet olarak sunmaktır. Öncelikle şunu vurgulamak doğru olacaktır. İslam dininin adını Kur'an koymuştur. İslam kök sözcük olarak doğru olana içtenlikle sahip olmak ve sahip çıkmaktır. Kur'an Arapçadır diye İslam dini Arapların dini olmadığı gibi Hz. Muhammed aracılığıyla geldi diye de Muhammed'in dini değildir.

²³ Prof. Ayala'nın, Darwins' Gift, 76-77.

²⁴ Kur'an, 2/170, 5/104, 43/23-24.

²⁵ 9/31.

Hız. Muhammed'in Kur'an'ın oluşumunda bir katkısı yoktur. Kur'an Tanrı'nın kitabı ve İslam da Tanrı'nın dinidir. Tanrı bütün insanların yaratıcısı olmasından dolayı da İslam bütün insanların dinidir. Her zaman ve her asırda bütün bilim adamları, objektif olarak akla ve bilime dayanarak Kur'an'ı anlama ve anladığını anlatma hakkına sahiptir. Bu hak Kur'an'ın sahibi tarafından verilmiştir. Hız. Muhammed'den sonra hiçbir kişiye ve aileye Kur'an'ı anlama özelliği verilmemiştir. Kur'an'ı anlamanın iki kaynağı vardır. Biri akıldır, ikincisi deneyim bilgisidir. Bu ikiyi birinciye indirgemek yani akla vermek mümkündür. Çünkü bilimi yapan akıldır.

İster yaratılışçılar olsun, ister evrimciler olsun, bunların sorunu insanlık sorunudur. Her ikisi de insandır. Yaratılışçılara göre her şeyi Tanrı yarattığına göre evrimcileri de Tanrı yaratmıştır. Öyle ise onlardaki bir eksiklik ve bozukluk savını ortaya atmak, dolaylı veya doğrudan onları yaratana suçlamak olur. Evrimcilere göre de insan evrimden meydana gelmiştir. Yaratılışçılar da insan olduklarına göre onlarda evrimleşerek var olmuşlardır. Onları suçlamak onları meydana getiren evrimi de suçlamak olur. Her iki taraf haklı ise, her iki kökünde yaptığı işi tam yapamamıştır. Her iki taraf haksız ise demek ki her iki tarafta kökenlerini iyi tanıyamamıştır. Yaratılışçılar da Tanrı'yı yanlış anlamışlardır. Evrimciler de evrime verdikleri gücü çok aşırılığa ulaştırmışlar ve ona Tanrıların tanrılık görevini yüklemişlerdir. Öyle ise sorun ve çözüm nedir?

Benim anlayışına göre, evrenin şaşmaz, bozulmaz, durmaz, kesintiye uğramaz evrensel kanunları ve tasarımları vardır. Tanrı evrensel kanunları kesip arıza bir olaya yol vermez. Eğer bilinmeyen tuhaf olaylar meydana geliyorsa onlar başka bir kanuna göre oluyordur. O kanunu insanlar zamanlarında keşfedemedikleri için onlara mucize adını vermişlerdir.

Değişimlerin kökeninin nasıl evrimleştiği sorusuna Darwin akıllıca bir bilinemezlik sözü ile cevap verdi. Değişimlerin niçin veya nasıl olduğuna cevap vermedi.

David Hume şunu söylüyor:

“Tanrı kötülüğü yok etmeyi istiyor da yapamıyor mu? O zaman Tanrı kudretsizdir. Yok etme gücü var fakat etmiyor mu? O zaman kötü niyetlidir. Tanrı hem kadir hem de iradesi varsa? O zaman neden şeytan?”²⁶

Öyle sanıyorum ki David Hume'un Tanrı'yı sorgulamaya yönelttiği soru aynı zamanda evrimcilere de yöneltilmiş sayılır.

²⁶ Fransisco J. Ayala, Darwin's Gift, s. 1, Washington, 2007. “Is God willing to prevent evil, but not able? Then he is impotent. Is he able, but not willing? Then he is malevolent. Is he both able and willing? When then evil?”²⁶